

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА ЗА ДУГОРОЧНИ ПРИВРЕДНИ РАСТ У КОНКУРЕНТИМ МАКРОМОДЕЛИМА

Апстракт

Полазећи од става да се дистинкције у конкурентним школама макроекономске мисли могу свести на: а) уочавање разлика о својствима и начинима функционисања привреде, с једне, и б) обликовања различитих препорука економске политике у вези стимулсања привредног раста и стабилности цена, с друге стране, у раду се даје експликација кључних премиса и порука економске политике усмерене ка расту производње у конкурентним моделима макроекономске мисли. Разумљиво да је приликом дефинисања оваквог истраживачког задатка неопходно стално имати у виду став да се о економској политици раста може говорити искључиво третирајући то питање неодвојиво од проблема ценовне стабилности.

Кључне речи: економска политика, привредни раст, запосленост, макроекономске школе, макроравнотежа, макромодели

ECONOMIC POLICY FOR LONG TERM ECONOMIC GROWTH IN COMPETITIVE MACROMODELS

Abstract

From starting point of view that distinction in competitive schools of macroeconomic thought can lead down to: a) differences recognizing in characteristics and ways of economies functioning, from one, and b) different economic policies recommendations shaping for stimulation of economic growth and prices stability, to other side, in this paper we will provide explication of key premises and messages for economic policy oriented to production growing in competitive models of macroeconomic thoughts. In this research approach we always need to have on mind that economic policy issue have to be closely connected with prices stability problem.

Key words: economic policy, price stability, macroeconomic models of thought.

Увод

Од завршетка Другог светског рата до почетка осме деценије двадесетог века долази до континуираног јачања инструмената и мера државне интервенције, и истовремено до раста функција које на себе преузима држава. Доминанти трендови економског размишљања били су у глобалу на фону става да је држава способна да створи услове да тржишта функционишу боље и да не дозволи да се понови депресија попут оне из тридесетих година.

Временски интервал 1945-70. године често се у макроекономској литератури среће под називом златно доба макрорегулације. Током овог периода у водећим капиталистичким државама почеле су да се упражњавају далеко израженије интервенционистичке економске политике, национализована су многа предузећа, повећано је учешће јавне потрошње у бруто домаћем производу уз повећан обим и дубину регулаторних активности.

Након енергетске кризе с почетка осме деценије претходног века, дошло је до испољавања озбиљних привредних проблема у економијама тржишних земаља, који су условили потребу за новим начином регулисања економских процеса. Та промена начина економске регулације је била реверзибилног карактера. Наиме, систем државне регулације, тј. до тада нашироко коришћени инструменти и мере економске политике нису могли да реше настале проблеме, и спас је потражен у реафирмацији тржишног механизма и настојањима усмереним ка декомпозицији до тада присутне изажено активне улоге државе.

Макроекономска теорија је почела упадљиво да указује на ограниченост државних активности. У теорији је становиште да су инструменти економске политике пуни ограничења постали доминантни, те да се стога утицај на понашање привредних субјеката треба реализовати једино путем пореза и цена као главних средстава. На основу тога се дошло до спознаје да су трошкови државне регулације већи од трошкова узрокованих тржишним недостацима, те да држава преобимним интервенцијама води лошијим перформансама. Ово је био случај и у развијеним и у земљама у развоју.

Током девете деценије претходног века перспектива из које се посматрало функционисање система привреде у односу на претходни период се значајно променила. Наиме, уместо до тада преовладавајућег погледа на државу као субјекта који је одговоран за идентификовање и решавање проблема из домена економске политике, почело се размишљати о држави као феномену који је сам по себи проблем и истицати да је решење у смањењу њених функција.

1. Монетаризам

Реформулисање квантитативне теорије новца као теорије тражње новца, примарно под окриљем Милтона Фридмана претпостављало је став по коме је тражња новца релативно стабилна функција и да она зависи од неколико променљивих. Монетарна теорија отишла је даље од једноставне тврдње о постојању корелације између суме новца у оптицају и номиналног дохотка. Премда је могуће деловање новца на величину производње у кратком року, закључак је монетаризма да ће у дугом року производња и запосленост достићи свој природни ниво. Овим су у суштини одређени макроекономски донети и ограничења монетарне политике. Последице томе, монетарна доктрина постаје једна од оних које

тврде да стопа монетарне експанзије дугорочно одређује искључиво стопу инфлације и да практично не може имати утицаја на дугорочни привредни раст.

Монетаризам је школа која такође имала уплива на развој теорије платног биланса. Нарочито се расправљало о томе да ли одржавање режима *фиксног девизног курса* изазива губитак контроле над сумом новца у оптицају, а тиме утиче и на раст инфлације, што се онда одређује по светској стопи инфлације. Насупрот томе, *флексибилан девизни курс* дозвољава контролу над експанзијом суме новца у оптицају, а тиме омогућава и контролу домаће инфлације, изоловане од светске инфлације. У сваком случају, ако је инфлација у суштини монетарни феномен, онда опет, супротно од кејнзијанске теорије, цене и политика доходака су најмање важни и у најгорем случају могу да изазову погрешну алокацију ресурса.

2. Нова класична макроекономија

Монетаристичка контрареволуција предвођена Фридманом је утрла пут много радикалнијем нападу на кејнзијанску теорију. Ово је била школа мисли која је постала позната као нова класична макроекономија и била је блиско повезана са именом Роберта Лукаса. У суштини, овај прилаз је наставио критике Фридмана у вези недостатка адекватних микроекономских потпора кејнзијанске макроекономске теорије. Лукасов централни допринос се налази у чињеници да је успео да развије и примени теорију на специфична питања у макроекономији и да учини застарелом једну класу макроекономских модела.

Нова класична макроекономија се заснивала на две премисе. Прва и најважнија је била тврдња да сва тржишта, рачунајући и тржишта рада имају изражену тенденцију чишћења. Друго, постојало је веровање да се сви економски посредници рационално понашају у тражењу максималне корисности. Заиста, веровање у аутоматско чишћење тржишта је било директан резултат премисе по којој сви микроекономски субјекти теже максимирању користи. Сваки неуспех тржишта би за резултат имао неуспех у искоришћавању обострано корисне размене – губитак вишка вредности и за потрошача и за произвођача. Кејнзијанска једначина незапослености се стога одбацује као неконзистентна са рационалним понашањем максимирања користи код дела економских посредника.

Подупирање нове класичне макроекономије је била обавеза према доктрини рационалних очекивања. Остаје чињеница да индивидуални економски агенти користе све доступне информације, рачунајући и оне које објављују најразличитије агенције, на најефикаснији могући начин у формирању њихових очекивања од будућег стања економије. С обзиром на то, нова класична макроекономија се разликује од монетаризма у томе што монетаризам, прихватајући оквир адаптивних очекивања, дозвољава привремену неравнотежу у ситуацијама којима се управља релативно дуго времена у зависности од вредности очекивања. Нова класична макроекономија, урачунавајући оквир рационалних очекивања, експлицитно претпоставља врло брз, ако не и моменталан одговор на неравнотежно стање. За присталице нове класичне макроекономије, неусвајање оквира рационалних очекивања било би једнако непоштовању понашања усмереног ка максимирању користи.

Ипак, треба нагласити да је у време формирања оквира рационалних очекивања он би неопходна значајна компонента нове класичне макроекономије, али не и довољна. Карактеристична особина последњег остаје у пропорцијама чистог тржишта. Рационална очекивања, сама по себи, не гарантују решење чишћења тржишта ако постоје препреке изазване прилагођавањима. Заиста, многи модели новог кејнсијанства, који се тичу побијања постулата о чистом тржишту, сада садрже рационална очекивања у својим формалним анализама.

Са усвајањем претпоставке о чистом тржишту, ипак, долазе и бројни изненађујући чак и узнемиравајући закључци. Најчешће цитирани од њих су често погрешно схваћени, је *теорија о неефикасној политици*. Једноставно речено, овде се ради о томе да било која *предвиђена* акција монетарне политике преко мера агрегатне тражње неће утицати на величину реалне производње или запосленост. Само насумична или неочекивана мера економске политике може да створи стварне ефекте. Потпуније побијање ортодоксног кејнсијанства би било тешко наћи. Влада тако постаје беспомоћна поводом утицаја на производњу и запосленост тиме што ће пратити рационалну политику пословног циклуса мерама на страни агрегатне тражње. Ипак, мора се приметити да је тачно да сваки облик економске политике може да створи реалне ефекте. Тако, на пример, пореске олакшице или одобравање инвестиција, чак и очекивања, могу мењањем компаративних цена и стопа повраћаја деловати на одлуке о реалним инвестицијама. Даље, у овом сценарију реалне величине одређене су примарно микро-економским снагама које раде у условима чистог тржишта. Последично томе, свака мера економске политике усмерана ка подршци конкуренције и слободном функционисању тржишне економије *per se* доприноси дугорочном привредном расту, а такође и унапређењу квалитета осталих макроекономских перформанси.

Са становишта утицаја на дугорочни економски раст конвенционална кејнсијанска економска политика је сматрала да су величине производње и запослености детерминисане нивоом агрегатне тражње. За разлику од таквог мишљења, економија понуде остаје на супротном становушту. Величина производње и запослености су одређене величином *агрегатне понуде*. Једном одређена, агрегатна понуда се претпоставља да је савршено нееластична иако флукуације кејнсијанског типа у агрегатној тражњи имају утицаја само на општи ниво цена. Аналогно таквим ставовима, логично је да са аспекта понуде, политика управљања растућом тражњом вероватно изазива раст инфлације. Иако се сматра да је агрегатна понуда савршено нееластична у односу на стимулацију тражње, постоје политике које могу да подрже жељено померање криве агрегатне понуде и, према томе економске политике које могу деловати на агрегатни производ и укупну запосленост, односно на дугорочни привредни раст. Ове политике кључно утичу на микроекономско окружење које сумарно одређује положај криве агрегатне понуде. Оне би подразумевале смањење пореза, нарочито у случајевима високих маргиналних стопа, рестрикцију моћи синдиката и попуштање закона о минималним зарадама, као и примену мера промовисања приватизације, конкуренције и предузетништва.

Економија понуде стоји на идентичним позицијама присталица рационалних очекивања када је у питању оспоравање става по коме је агрегатна тражња кључна детерминанта флукуација нивоа укупне производње и запослености. Према томе, по присталицама економије понуде, пословни циклуси се

објашњавају шоковима на страни понуде. Економија понуде има додирних тачака и са монетаризмом у објашњавању природног нивоа производње и запослености и у предложеним начинима деловања економске политике у подржавању величине производње у правцу њеног природног нивоа. Иако је служио као користан одговор за кејнзијанску политику управљања тражњом, поруке ове политике захтевају поверење дела присталица у одсуству било каквог чврстог убедљивог емпиријског доказа.

3. Нова кејнзијанска макроекономија

Одговор кејнзијанаца на ове нападе традиционалног ортодоксног кејнзијанства је био да направе интерно конзистентне моделе равнотеже, засноване на микроекономским аксиомима максимирања користи, који су – суочени са препрекама или ограничењима неке врсте – преобличили концепт равнотеже незапослености. Прихватајући концепт равнотежног оквира, нова кејнзијанска економија је у суштини очување духа Кејнза у веровању да је механизам аутоматског успостављања равнотежног нивоа производње и цена на коме се заснива класични модел у основи лош, те предлаже да ту могу постојати темељи за дискрециону стабилизациону политику.

Уговорна теорија појачава разлоге зашто су запослени несклони ризику и улазе у договоре (имплицитне или неке друге) са запосленима да ускладе приходе током пословног циклуса као супротно од везивања зарада директно за осетљиву маргиналну продуктивност рада. Стабилност прихода у облику наднице даје запосленим сигурност који су спремни да плате премију послодавцу у облику мање наднице него што би иначе била диктирана очекиваном продуктивношћу. Резултат овога је нефлексибилност надница и незапослености у рецесионим периодима.

Инсајдер-аутсајдер анализа разликује запослене (инсајдере) од незапослених (аутсајдери) и објашњава зашто аутсајдери немају стварног утицаја на тренутно кретање зарада. Растућа незапосленост стога се не удружује са снагом радника умешаних у преговоре о надницама. Фактори који се тичу снаге монопола над инсајдерима су стављени у однос са трошковима ангажовања, обучавања и отпуштања запослених.

Модел ефикасности наднице се директно односе на плаћање наднице – делом зато што повећавају трошкове губитка посла и тако производе побољшане перформансе дела радника који су нестрпљиви да задрже запослење. Ово нарочито може бити важно у ситуацијама у којима запослени имају дискрецију око тога колико добро раде и где су перформансе надгледања или политике можда непрактичне а можда и скупе. Тако, понашање фирме у вези максимирања профита може да сматра авантуристичким плаћање прекомерне наднице на тржишту које се чисти.

Оно што је заједничко овим моделима је жеља за одвајањем од конкурентског оквира из нове класичне макроекономије за коју се сматра да је спорне важности за анализу тржишта радне снаге. У томе је изгледа могуће израчунати посматран отпор незапослености која се одржава у одређеном временском периоду без одвајања од претпоставки *homo economicis*-а.

4. Дијаграмска анализа утицаја економске политике на дугорочни раст у конкурентним макромоделима

У наставку рада пажњу ће бити обрађена на елементарне дијаграмске презентације напред учињених теоријских консидација. Чини се покушај да се покажу елементарне идеје и да се објасни њихов утицај на обликовање економске политике дугорочног раста.

Слика 1.

Класичан и кејнзијански механизам деловања на раст запослености

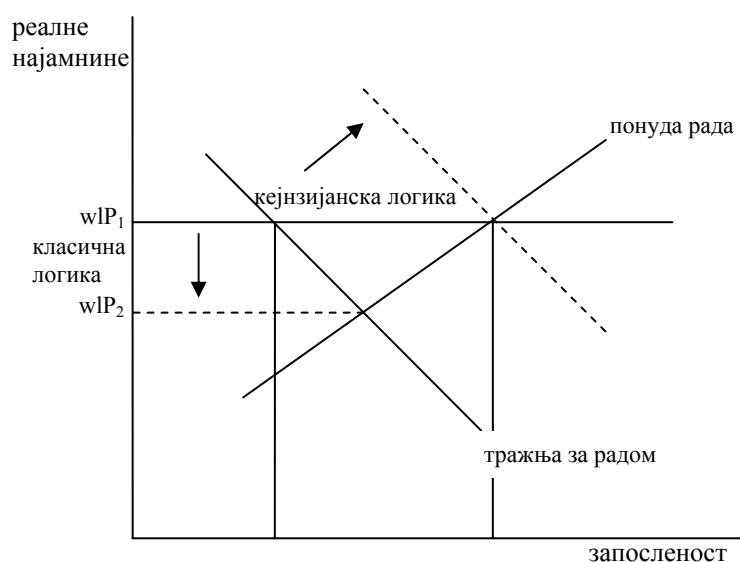
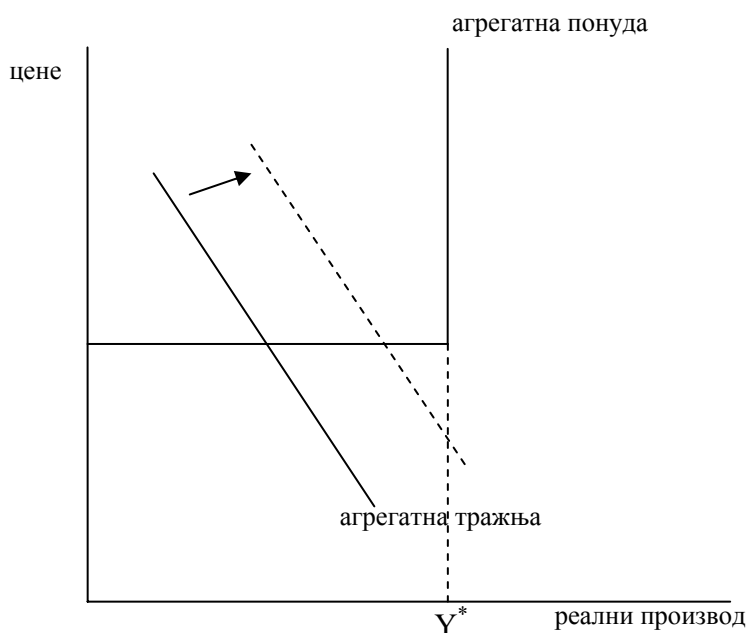

График 1. експлицира равнотежу на тржишту рада. Криве понуде и тражње радне снаге дате су у функцији реалних зарада. Код односа стварне зараде W/P_1 , преовладава незапосленост. Другим речима, при постојећем нивоу реалних најамнина, има више људи који траже посао него што има слободних радних места, тј. постоји вишак понуде радне снаге. У таквој ситуацији се предлажу два могућа помоћна средства у циљу осигурања пуне запослености. С једне стране, могли би да се обратимо класичним механизмима за смањење реалних зарада, што би повећало тражњу радне снаге континуирано приморавајући неке људе да својевољно напусте радно место. Ако би зараде пале на w/P_2 , незапосленост не би постојала. Као алтернатива, могло би се увести кејнзијанско решење и тако повећати могући ниво тражње за раст државних трошкова, док се не осигура пуна запосленост и увећање зараде.

Од ова два механизма, претпостављајући да су оба једнако доступна, јасно је да ће се пре употребити кејнзијанска алтернатива. Разлог томе што је она конзистентна, не само са вишим нивоом реалне производње и с тим и запослености, већ и зато што производи вишу реалну зараду. Супротно, класични механизми омогућавају реализацију циља са знатним смањењем зарада, тако да део радне снаге не жели више да преферира запосленост по сваку цену. Ипак, на одређени начин предност се даје класичном решењу, које је у много случајева и једино, код оних економиста који су уверени да кејнзијанске мере не функционишу, односно да оне реално говорећи и не могу функционисати. Одбацивање механизма кејнзијанске политике од стране класичара имплиците подразумева став по коме је сваки покушај повећања трошења јавног сектора у интересу раста запослености праћен падом ефикасности производње као последице трансфера ресурса из приватног у јавни сектор. Речју, свака нето добит у расту запослености била би мала и зависила би од могућности запошљавања у јавном сектору. Одбацивање кејнзијанских стратегија управљања тражњом је темељено на веровању у постојање природне стопе незапослености око које привреда гравитира заједно са извесним погледом на облик очекивања. Имплицитно, у овом приступу је веровање да стратегије управљања тражњом кејнзијанског типа резултирају искључиво вишим ценама, док су оне немоћне у стварању било каквог дугорочног ефекта на раст поизводње. У циљу што јасније презентације суштине ових идеја увешћемо концепте агрегатне понуде и агрегатне тражње.

Слика 2.

Утицај померања агрегатне тражње на раст запослености и производње у елементарном кејнзијанском моделу

Слика 2. отеловљава дух ортодоксног кејнзијанства. На овом дијаграму је крива агрегатне понуде нацртана са савршеном еластичношћу уз исту цену док се не достигне пуна искоришћеност расположивих производних капацитета Y^* . Пре него што се достигне ова тачка, било који пораст нивоа агрегатне тражње, као што је се види делује на раст производње и запослености, али без утицаја на цене. У условима екстремне незапослености производних потенцијала који су били карактеристични током тридесетих година претходног века, ово може бити не превише неразумна прва апроксимација. Стога је она веома честа у једноставним кејнзијанским моделима који су се одвијали у стварним условима и стављали по страни питања промена цена. Софистициранији кејнзијански модел је приказан на слици 3. Овде је крива агрегатне понуде позитивно нагнута, и илуструје да раст агрегатне тражње као што је приказано испрекиданом линијом, утиче не само раст производње и увећање запослености, већ и на раст цена. Крива агрегатне понуде је позитивно нагнута јер, како се померамо ближе пуној запослености, мање ефикасна и лошије обучена радна снага се запошљава, могу се јавити уска грла, можда ће се морати плаћати прекомеран рад и тако даље. Ипак, закључак је да стратегије управљања тражњом могу да буду ефективне у порасту запослености, односно производње.

Слика 3.

Мере агрегатне тражње за раст производње и запослености са позитивним ефектима цена у софистицираном кејнзијанском моделу

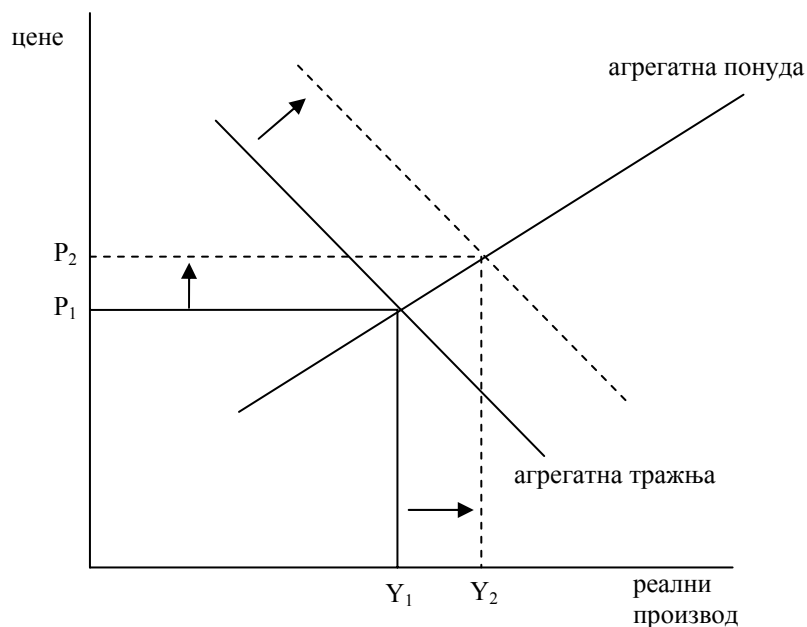
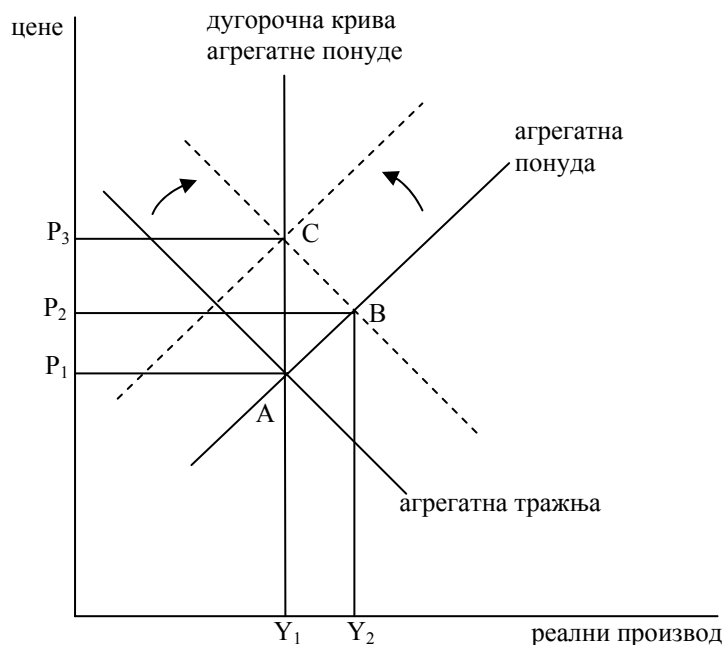

График 4. представља монетаристички приступ који пуно дугује размишљању Милтона Фридмана и Едмунда Фелпса. У кратком року, он је у суштини сличан софистицираном кејнзијанском моделу, али разлика је у прилагођавању позитивно нагнуте криве агрегатне понуде у дугом року. Претпоставимо да је почетна ситуација ниво цена P_1 , а ниво аутпута (производње) Y_1 , као што је одређено у пресеку криве агрегатне понуде и тражње. Претпоставимо да раст јавних издатака подиже ниво агрегатне тражње, као што је показано испрекиданом линијом, тако да аутпут расте до Y_2 уз раст цена на P_2 . У суштини, ово је управо померање које лежи и у софистицираном кејнзијанском моделу. Ипак, за монетаристе, такво подешавање неће бити краткорочно. То је због тога што раст цена ограничава реалне зараде, односно што смањење зарада води расту тражње за радом.

Слика 4.

Монетаристички приступ равнотеже агрегатне понуде и агрегатне тражње у кратком и дугом року

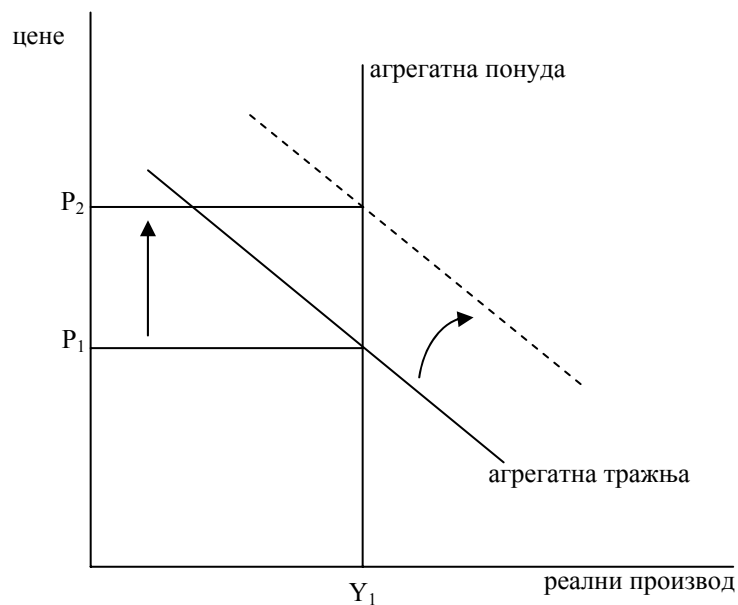

Како запослени називу опадање реалних зарада, започеће се преговори о уговорима о реалним зарадама да би се повратио претходни ниво реалних зарада конзистентан са почетном понудом кога репрезентује ниво аутпута (производње) Y_1 . Крива агрегатне понуде се помера ка унутра током времена све док се не поврати претходни ниво производње при претходној реалној заради. Размена је само краткорочна, померање почиње из А у В а затим и у С. Крива агрегатне понуде на дуги рок је тако вертикално изнад нивоа производње Y_1 , који се посматра као ниво производње који одговара постојању „природне стопе“ незапослености.

Теза рационалних очекивања помера процес прилагођавања један корак напред до достизања оног што присталице сматрају да је логичан закључак. Зашто би интелигентни и добро информисани економски агенти чекали док се њихове реалне зараде уствари смањују? Зар неће, у светлу свог разумевања начина функционисања привреде или на основу протеклог искуства, предвидети да раст државних трошкова утиче на раст цена? Чим се мере економске политике објаве или препознају на други начин, запослени треба да преговарају о захтевима за раст номиналних зарада у циљу одбране постојећих реалних најамнина. То заиста може одвести расправу корак даље. Ако економска политика прати логику кружног тока економске активности, онда њене мере могу да се предвиде чак и пре него што се објаве или ставе у функцију. Ако, на пример, државни трошкови увек расту када незапосленост пређе одређени ниво, или када платни биланс значајно пређе у дефицит, интелигентни економски агенти су способни да препознају овај периодичан процес и да реагују на начин којим су у стању да анулирају њихов макроекономски утицај. Политика коју је могуће предвидети код кружног понављања оваквог сценарија постаје неутицајна. Другим речима, разликовање дугог и кратког рока монетариста нестаје, односно нема погодбе између величине производње и инфлације чак ни у кратком року. Ова ситуација резултира вертикални облик криве агрегатне понуде у кратком року као што је то приказано на слици 5.

Слика 5.

Утицај агрегатне тражње у моделу рационалних очекивања: нема ефекта на производњу и има позитивне ефекте на цене

Ако држава објави значајно смањене циљне вредности суме новца у опцијају и ако је објављена политика кредибилна у очима економских агената, онда се очекивана и стварна инфлација не разликују. Ова измењена инфлациона очекивања затим формирају величину формалне зараде за преговоре, и производња и запосленост се брзо враћају на природни ниво са нижим зарадама него што би иначе оне биле, да се економском политиком уопште није деловало. Укратко, кредибилно је креирање политике, хронична инфлација се може знатно смањити или елиминисати уз скромно мале трошкове у условима враћања производње и запослености. Ово је очигледно било чврсто веровање у земљама развијеног тржишног начина привређивања јер је чињеница да је обарање инфлације било много болније и одуговлачење би могло да се сматра као критика тезе рационалних очекивања или као алтернативан доказ да је економска политика била некредибилна.

Конечно, веровање у вертикалну криву агрегатне понуде сигнализира не само смртну пресуду политике кејнзијански оријентисаног управљања тражњом, већ даје потврду за разматрање политике са стране понуде. Политике које утичу на жељено померање ка споља вертикалне криве агрегатне понуде, а тиме и подизање природне стопе производње и запослености су конзистентне са већим растом и већом економском користи. Такве политике су у суштини микроекономске по природи и односе се на повећање стимулација смањењем пореза и дискутабилно нижу незапосленост и користи везане за њу, промовисањем конкуренције кроз приватизационе програме и реформу синдиката и сличних мера усмерених на стварање предузетничке иницијативе у предузећима.

Уместо закључка

Кључна тачка спора између кејнзијанског и некејнзијанског макромодела је питање неутралности. Класични и некејнзијански модели остају на томе да повремени шокови било ког порекла немају трајне стварне ефекте над променљивима као што су производња и запосленост. Поједини модели се разликују по различитој брзини прилагођавања, али сви на крају поврате своје почетне равнотежне вредности. Супротно томе, кејнзијанска теорија инсистира да повремени шокови имају стварне дугорочне последице.

Својеврсни заокрет у третирању економске политике раста производње ка кејнзијанској матрици резоновања приметан је током претходне две године, односно од друге половине 2008. године и настанка најпре финансијске, а потом и глобалне економске кризе. Поред тога, у макроекономским расправама све се чешће чују тезе о неминовности обликовања новог модела раста, модела раста који мора бити базиран на увећању произвођачке и запослености у тзв. реалном, а не финансијском сектору привреде.

Литература

1. Бајец, Ј. Јоксимовић, Јб. 2007. „Савремени привредни системи“, Економски факултет, Београд .
2. Baumol, J. Blinder, A. 1997. „Economics: principles and policy“, The Dryden Press.
3. Економска и пословна енциклопедија, I и II том, 1994. Савремена администрација.
4. Ђерић, Б, 1997. „Теорија и политика привредног развоја“, Београд.
5. Harrison, B. 1995. „Economics“, Longman, London.
6. Јововић, Д. 2009. „Приручник из економске политике“, Косовска Митровица.
7. Манкју, Г. 2004. „Принципи економије“, Економски факултет, Београд.
8. Манкју, Г. 2005. „Макроекономија“, Нови Сад.
9. Јакшић, М. 2008. „Основи макроекономије“, Економски факултет, Београд, 1994.
10. Сиглиц, Ц. 2004. „Економика јавног сектора“, Економски факултет, Београд.
11. Shaw, G. McCrosite, M. Greenaway, D. 1997. „Macroeconomics: theory and policy in the UK“, Blackwell Publishers Ltd.
12. Цветановић, С. 2007. „Макроекономија“, Ниш.
13. Цветановић, С. Ђорђевић, М. Обрадовић, С. 2009. „Основи макроекономије“, Економски факултет, Крагујевац.